KASB-HUNAR TA’LIMI NAZARIYASINING ASOSIY TUSHUNCHALARI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Davronov Xudoyor Ulug‘bek o‘g‘li
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23276887

Annotatsiya. Ushbu tezisda kasb-hunar ta’limi nazariyasining mohiyati, asosiy tushunchalari va zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi. Kasb-hunar ta’limi shaxsda kasbiy kompetensiyani shakllantirish hamda mehnat bozori talablariga moslashishni ta’minlashga xizmat qiladi. Tezisda kompetensiyaviy, faoliyatli va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar qiyosiy tahlil qilinadi, ta’lim muassasalari bilan ishlab chiqarish integratsiyasi hamda dual ta’lim g‘oyalarining ahamiyati asoslanadi.

Kalit so‘zlar: kasb-hunar ta’limi; nazariya; kompetensiya; kasbiy tayyorgarlik; dual ta’lim; mehnat bozori; shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv.

Аннотация. В тезисе рассматриваются сущность, основные понятия и современные подходы теории профессионального образования. Профессиональное образование направлено на формирование профессиональной компетентности личности и её адаптацию к требованиям рынка труда. Проводится сравнительный анализ компетентностного, деятельностного и личностно ориентированного подходов, раскрывается их значение для образовательной практики. Особое внимание уделено интеграции образовательных организаций с производством и идеям дуального обучения.

Ключевые слова: профессиональное образование, теория, компетентность, профессиональная подготовка, дуальное обучение, рынок труда, личностно ориентированный подход.

Abstract. This thesis examines the essence, core concepts and contemporary approaches of the theory of vocational education. Vocational education aims to develop individuals’ professional competence and adapt them to labor market requirements. The paper comparatively analyzes competence-based, activity-based and person-centered approaches and reveals their significance for educational practice. Special attention is given to the integration of educational institutions with industry and to the ideas of dual training.

Keywords: vocational education, theory, competence, vocational training, dual education, labor market, person-centered approach.

KIRISH

Bilimga asoslangan iqtisodiyot sharoitida mehnat bozori talablari tez o‘zgarmoqda. Shu bois kasb-hunar ta’limi malakali kadrlar tayyorlashning asosiy mexanizmi sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Tezisning maqsadi kasb-hunar ta’limi nazariyasining asosiy tushunchalari va yondashuvlarini tahlil qilishdan iborat.

1. Kasb-hunar ta’limining mohiyati va asosiy tushunchalari

Kasb-hunar ta’limi shaxsni muayyan kasb bo‘yicha mehnat faoliyatiga tayyorlashga qaratilgan ta’lim turidir. Billett uni jamiyat talab qiladigan kasblarni egallash imkoniyatlarini shakllantiruvchi ta’lim

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

shakli sifatida talqin qiladi [4]. Nazariy jihatdan kasbiy tayyorgarlik, malaka va kompetensiya o‘zaro bog‘liq tushunchalardir. Kasbiy tayyorgarlik kasb egasi bo‘lishga yo‘naltirilgan jarayonni, malaka esa muayyan mehnat vazifalarini bajarish darajasini ifodalaydi. Kompetensiya bilim, ko‘nikma va intellektual tarkibiy qismlarning kasbiy faoliyatda namoyon bo‘ladigan integratsiyasidir [3].

2. Asosiy nazariy yondashuvlar

Nazariyada uchta yetakchi yondashuv ajralib turadi. Kompetensiyaviy yondashuv ta’lim natijalarini mehnat faoliyatida talab etiladigan kompetensiyalar bilan bog‘lashni ustuvor qo‘yadi [3]. Faoliyatli yondashuv bilimlarni amaliy vazifalarni bajarish jarayonida egallashni asoslaydi; bu qarash Jon Dyuining tajribaga tayangan ta’lim g‘oyalarida [5] hamda D. Kolbning tajribaviy o‘rganish siklida [6] o‘z ifodasini topgan. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv o‘quvchini ta’lim jarayonining faol sub’ekti sifatida qaraydi va uning qiziqishlari hamda qobiliyatlarini hisobga olishni talab qiladi. Shu bilan birga, Jan Lave va Etyen Venger vaziyatli o‘rganish nazariyasida kasbiy ko‘nikmalar amaliy hamjamiyatlarga bosqichma-bosqich qo‘shilish jarayonida shakllanishini ko‘rsatadi [7].

3. Zamonaviy tendensiyalar va milliy kontekst

Kasb-hunar ta’limi bo‘yicha tadqiqotlar xalqaro miqyosda tan olingan interdisipliner yo‘nalishga aylangan [8]. Zamonaviy kasb-hunar ta’limida ta’lim mazmunini ishlab chiqarish talablariga yaqinlashtirish, dual ta’lim modelini kengaytirish va umr davomida ta’lim olish g‘oyasini ustuvor qilish tendensiyalari kuzatilmoqda. O‘zbekistonda ta’lim tizimi yagona va uzluksiz ekanligi qonunda belgilangan [1]. Kasb-hunar ta’limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari esa 2018 yil 25 yanvardagi PF-5313-son Farmon bilan belgilangan [2].

XULOSA

Kasbiy tayyorgarlik, malaka va kompetensiya kasb-hunar ta’limi nazariyasining o‘zaro bog‘liq tushunchalari sifatida ta’lim mazmuni va natijalarini belgilashda metodologik asos vazifasini bajaradi. Kompetensiyaviy, faoliyatli va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlarning uyg‘un qo‘llanilishi ta’lim sifatini oshirishga yordam beradi. Kelgusida ushbu nazariy qoidalarni O‘zbekiston sharoitida empirik tadqiqotlar orqali sinovdan o‘tkazish dolzarb vazifadir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni (2020 yil 23 sentyabrda imzolangan). – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 25 yanvardagi PF-5313-son «Umumiy o‘rta, o‘rta maxsus va kasb-hunar ta’limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi farmoni. – Toshkent, 2018.
3. Зеер Э. Ф. Компетентностный подход как методологическая позиция обновления профессионального образования // Вестник учебно-методического объединения по профессионально-педагогическому образованию. – Екатеринбург, 2005. – Вып. 1 (37).
4. Billett S. Vocational Education: Purposes, Traditions and Prospects. – Dordrecht : Springer, 2011. – 266 p.
5. Dewey J. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. – New York : Macmillan, 1916. – 434 p.
6. Kolb D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – Englewood Cliffs (NJ) : Prentice-Hall, 1984. – 256 p.
7. Lave J., Wenger E. Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation. – Cambridge : Cambridge University Press, 1991. – 138 p.
8. Rauner F., Maclean R. (eds.) Handbook of Technical and Vocational Education and Training Research. – Dordrecht : Springer, 2008. – 1103 p.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.